

Соціологічна група «Взаємодія»

ФОП Гоманюк М.А.

Аналітичний звіт

ХЕРСОН: РОЗІРВАНА ГРОМАДА У СПІЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

На основі фокус-груп із мешканцями
Херсона, вимушеними переселенцями в
межах України (ВПО) та мігрантами, які
виїхали в країни ЄС

Березень 2023

План звіту

Опис дослідження.....	3
Висновки та рекомендації.....	4
Короткі висновки.....	4
Рекомендації.....	5
Влада і громада.....	6
Проблеми міста.....	6
Оцінка роботи влади.....	7
Відомі люди громади.....	8
Благодійні фонди.....	9
Ставлення до Росії, колабораціонізму та колаборантів.....	10
Інформування.....	12
Основні джерела інформації.....	12
Якої інформації не вистачає.....	13
Структура сайту.....	14
Громадська активність.....	16
Допомога у відбудові.....	16
Громадська дискусія щодо перейменування вулиць.....	16
Вимушені переселенці та мігранти.....	18

Опис дослідження

Всього було проведено 9 міні-фокус-груп (діад) в режимі онлайн з 10 до 20 березня 2023 року. Учасники склалися з 18 осіб, з них 7 чоловіків та 11 жінок у віці від 25 до 70 років. Розподіл за віковими категоріями:

18 - 29 - 1 людина

30 - 39 - 1 людина

40 - 49 - 11 людей

50 - 59 років - 3 людини

60 і старше - 2 людини

14 респондентів говорили російською мовою, 4 - українською. 6 опитаних зараз проживають у Херсоні, 6 виїхали в інші регіони України, ще 6 перебувають на території країн ЄС.

Висновки та рекомендації

Короткі висновки

- Сучасне херсонське інформаційне поле можна охарактеризувати як надзвичайно збідніле як на рівні конкретних подій, так і на рівні дійових осіб. Крім обстрілів загалом та роздачі гуманітарки у місті нічого фактично не відбувається (люди нічого не знають). Відповіді на ці запитання говорять скоріше про форму емоційної залежності, а не раціональні потреби у пошуку тієї чи іншої інформації
- Якщо говорити про діяльність ВА, то про неї інформація фактично відсутня. Лише одиниці могли назвати керівників міста та області – діючих чи попередніх. При цьому відносно місцевих органів влади негативу фіксується відносно небагато (окреме невдоволення прибиранням сміття та розподілом гуманітарки), тобто у ВА є запас довіри авансом – люди схильні списувати окремі недоліки на воєнний стан
- Оскільки основним каналом інформування є телеграм, херсонці фактично не мають доступу до актуальної довідкової інформації – телефонів комунальних служб, розкладу руху громадського транспорту, адрес працюючих установ та магазинів, графіку прийому спеціалістів тощо. В телеграм-каналах така інформацію швидко губиться в стрічці, а стабільних інтернет-ресурсів бракує.
- Фіксується значних попит на консультації, передусім юридичні: майнові питання на окупованих територіях, пошкоджена та зруйнована нерухомість, відновлення документів, плата за комунальні послуги, пенсійні питання, питання з працевлаштування тощо. Попит на послуги з психологічної допомоги, але він незначний.
- Одне з базових настроїв у херсонців – це відчуття покинутості. Особливо у тих, хто знаходиться за межами міста. Про них «усі забули», ними «ніхто не цікавиться», їх «ніхто не слухає». При цьому спостерігається готовність брати участь у різних обговореннях, опитуваннях, петиціях тощо, а також брати участь у ініціативах по відновленню міста (хоча оригінальних ідей у респондентів практично не було).
- Також є запит на відновлення обірваних під час війни соціальних зв'язків. Люди хочуть знайти свого сімейного лікаря, соціального працівника, виховательку з дитсадка, щоб отримати від них послугу, довідку чи просто пораду.
- Благодійні організації існують у вигляді загальної «хмари» під загальними назвами – фонди, волонтери, «ті, що роздають гуманітарку». Окремі назви зустрічаються нечасто і теж переважно такі розкручені як Червоний хрест чи Юнісеф. На емоційному рівні більше довіри викликають громадські та приватні фонди, ніж державні.

Рекомендації

- створити єдиний муніципальний інтернет-сайт, де була зібрана та постійно би оновлювалася довідкова інформація, проводилися би консультації з громадськістю, можна було би отримати базові консультації з юридичних питань. Сам сайт повинен мати паралельні інтернет-ресурси: тг-канал, фейсбук-сторінку, інстаграм, тік-ток. Також треба забезпечити його інформаційну підтримку з боку популярних тг-каналів (ХХ, канал Риженко, Херсон – війна без фейків тощо)
- генерувати позитивні новини про Херсон: про успіхи та досягнення херсонців, в тому числі за кордоном, про плани про відбудову, про участь іноземних інвесторів у відбудові, про залучення коштів, про роботу різних організацій та закладів (університети, ресторани, фірми), про культурне життя тощо.
- ВА треба налагоджувати зв'язки з громадськістю з нуля – з позиціювання ВА та її керівників, комунальних підприємств, місцевих установ державних інститутів. Забезпечити при цьому прозорість влади – інтерв'ю, звіти, плани, презентація зробленого.
- залучати до комунікації херсонців, що виїхали. Підтримка соціальних зав'язків – це одна з умов подальшої локальної репатріації, повернення херсонців додому.
- активізувати інформаційну роботу з ВПО та емігрантами по залученню дистанційно до життя громади.

Проблеми міста

Під час фокус-груп респонденти побічно торкнулися чималої кількості проблем Херсона, згадавши навіть екологію і відсутність сміттєпереробного заводу, але все ж таки всі вони знаходяться на периферії людської уваги порівняно із військовими діями та постійними обстрілами міста.

«Самое главное, самое главное – что? Это чтобы передвинулся фронт до такой степени, чтоб не бомбили Херсон» (чоловік, 70 років, переїхав до Швейцарії).

Небезпека – це, безумовно, той фактор, що стоїть на першому місці в сучасному житті Херсонської громади. Особливо сильно люди хвилюються за безпеку дітей і для багатьох саме це стало поштовхом для того, щоби покинути місто.

«...Как бы я выезжала из-за ребенка. Потому что я, в первую очередь, переживаю за его безопасность. Мне важно, чтобы он психологически себя чувствовал комфортно. Потому что пока мы были дома, мы спали все время в коридоре. Если я пыталась его уложить в комнате, он ни в какую не спал, он постоянно говорил, что «а вдруг прилетит ракета прямо в стекло» или «я не успею проснуться и выбежать» (жінка, 41 рік, переїхала в Румунію).

Для деяких не менш болючою є проблема з пошуком роботи і втратою можливостей заробляти гроші.

«Важнейшая проблема людей, конечно, проблема с работой. Потому что работают только какие-то магазинчики, ларечки, либо рынок. Всё. Никакой другой работы нет. А если какая-то работа и там предлагают, либо звонишь, узнаешь, то это в тех районах, где можно поехать на работу и не вернуться обратно (чоловік, 52 роки, Херсон).

Респонденти описують серед іншого і власний досвід, відмічаючи, що зараз пошук роботи в Херсоні перетворився на надзвичайно складний квест, який може розтягнутися на тривалий час.

Інші питання, зокрема комунальні і ті, що знаходяться в зоні відповідальності міської влади, в рейтингу «проблемності» стоять значно нижче.

Оцінка роботи влади

Хоча критика дій місцевої влади зайняла певне місце в обговоренні міських проблем, проте не можна сказати, що ставлення респондентів до керівників Херсона є цілком негативним. Багато хто пояснює недоліки комунальних служб об'єктивними труднощами воєнного стану. Люди виставляють владі умовно кажучи «середню оцінку», а іноді навіть вище, навіть якщо обговорюють такі надзвичайно проблемні питання, як вивіз сміття:

“Беря во внимание такие условия, условия колоссально тяжелые наша администрация городская, я считаю справлялась очень хорошо” (чоловік, 70 років, переїхав до Швейцарії).

«Люди многие жалуются, что на счет там этих коммунальных служб. Хотя... всё это связано с тем, что вывезли много техники с Херсона и невозможно всё максимально быстро восстановить. Но, опять же, пишут разное. И о каких-то коррупционных схемах. Другие хвалят. Мои родственники, которые там находятся, ну, они какую-то среднюю дают оценку» (жінка, 41 рік, переїхала в Румунію).

«Я считаю, что они справляются в меру возможностей. Потому что у нас идут постоянные обстрелы. Это очень опасно работать.. Но видно по городу, что у нас, тем не менее, транспорт работает. Пожарные, скорые ездят» (чоловік, 45 років, переїхав до Миколаївської області).

Характерно, що люди готові давати подібні «аванси» міській адміністрації, навіть не знаючи своїх керівників. Небагато респондентів змогли назвати прізвище нового голови Херсонської міської військової адміністрації, а чимало не згадало також і попередників. Звичайно люди також не розрізняли обласну та міську адміністрації, об'єднуючи їх дії в загальний образ влади.

«Там назначили кого-то вот там нового, а того сместили по тем-то причинам.. Но вот, опять же, я пофамильно не помню» (чоловік, 52 роки, Херсон).

Тільки в деяких випадках повна відсутність інформації про діяльність влади не врятувала херсонських керманічів від критики:

«Вот такой большой «0». Жирный... Вы знаете, если человек ничего не делает, это уже прокол. То есть, вообще НИЧЕГО» (жінка, 46 років, Херсон).

Натомість, добре поінформовані респонденти (це ті, хто легко називає прізвища обласного та міського керівництва, розрізняє їх між собою, може чітко назвати інформаційні канали, якими користується для отримання новин) відзначили погану роботу влади саме в сфері комунікації:

“Хотілось би висвітлювати інформацію, як би, що робе саме міська рада. Оце дуже мені би було цікаво. Так, військова адміністрація щось робе, питається как би, а от міської ради недостатньо інформації” (жінка, 43 роки, Херсон).

“Навіть, якщо щось робиться, то люди про це мало знають. Це от основна проблема – саме комунікація” (чоловік, 43 роки, переїхав в Одеську область).

Власне, із провалом в сфері комунікації пов’язана єдина насправді токсична тема, яку відмітила велика кількість респондентів. Це надзвичайно великі черги на отримання 1200 грн гуманітарної допомоги (яку, доречи, давав Червоний Хрест, а зовсім не міська влада) – прямо під обстрілами.

Відомі люди громади

Враховуючи слабку комунікацію, не дивно, що зарахування політичних діячів Херсонської громади до лідерів громадської думки знаходиться під питанням.

Нового керівника міської військової адміністрації Романа Мрочко не знають взагалі. Прізвище Галини Лугової є відомим для певної частини респондентів, але за оцінками її діяльності бракує конкретного образу. Для людей вона є досить абстрактним чиновником та політиком, на якого переносяться такі ж загальні недоліки, якими народ наділяє всіх політиків – корупція, некомпетентність, небажання працювати заради суспільного блага. Єдиною цілком конкретно складовою її образу (і це було простежено тільки в одного респондента) є те, що вона «наша, херсонська»:

«Особливо вона місту нічим не допомагала» (жінка, 43 роки, Херсон).

«Дамочка желает подстроить бюджет под себя, но при этом у неё ничего не получается» (жінка, 25 років, переїхала в Одесу).

«Это наш человек, который знает Херсон. Она херсонка. Она умный человек» (чоловік, 70 років, переїхав до Швейцарії).

Великим контрастом порівняно із безбарвними образами херсонських керманічів є ставлення респондентів до голови сусідньої Миколаївської обласної військової адміністрації Віталія Кіма. Не виключено, що кількісне дослідження показало б, що саме Кім є найпопулярнішим політиком для мешканців Херсона. Принаймні, ефективною комунікацією він в очах респондентів задає певний стандарт, як має виглядати і діяти представник влади:

«Дивіться, мені дуже подобається в Миколаєві Кім, да. Напевно його всі знають. От я постійно на нього дивлюся і дивуюся. Який він молодець! Він інформує людей повністю всім. В мене кума живе в Миколаєві і подруга живе в Миколаєві. Тобто, їх до такої степені інформують, що, так, «сьогодні привезуть воду, сьогодні там буде те, завтра – те». Тобто, у них є такий канал в Миколаєві. Також і Telegram канал, і офіційний на сайті адміністрації, і в TikTokі в них різні канали є. Тобто, люди проінформовані» (жінка, 43 роки, Херсон).

«Вы знаете, если бы любого, я бы выбрала нашего соседа Кима. Ну, наверное, потому что он надежный, как руководитель. Ему доверяют. И мне кажется, что такой руководитель не подведет и за ним пойдет народ. И город будет в порядке. Потому что, если бы не наши соседи, это Николаев, то нам бы, Херсону бы, было бы тяжело с нашими руководителями» (жінка, 46 років, Херсон).

Дифузний вплив сусіднього обласного центра на Херсон підкреслює також велика популярність тг-каналу «Николаевский Ванек».

Конкуренцію миколаївцям серед відомих постатей Херсонської громади може скласти тільки популярний блогер Костянтину Риженко. Звичайно його блог респонденти перераховували серед інформаційних джерел, якими вони користуються, а деякі підкреслювали, що довіряють його інформації та виокремлюють серед іншої:

«Я дуже довіряю Константину Риженко. Дуже гарно висвічує свою інформацію. Ну, правдиво. Чогось я йому довіряю, його інформації» (жінка, 43 роки, Херсон).

Благодійні фонди

Більшість респондентів протягом останнього року була змушена звертатись до гуманітарних організацій для отримання допомоги в грошовій або продуктивній формі. Це стосується всіх категорій - мешканців Херсона, переселенців в інші регіони України та біженців до європейських країн. Тому багато хто знає назви міжнародних фондів, таких як "Червоний хрест" та UNICEF.

Назви інших організацій не закарбувалися в пам'яті. Про них, як і про волонтерів, звичайно згадують як про «знайомих хлопців, які роздають гуманітарку». Відмічається, що велику роль у розподілі гуманітарної допомоги грають ОСББ та квартальні. Самі респонденти воліють донатити на знайомих, ніж на розкручені фонди.

Більшість респондентів дивиться на гуманітарну допомогу в ролі її отримувача; кілька людей говорили про те, що вони особисто допомагали іншим. Довіра до вітчизняних благодійних фондів, на жаль, підірвана окремими негативним фактами.

«А по факту, кроме международных организаций, типа каких-то Юнисефовских (UNICEF) программ, Юэсэйдовских(USAID) программ я вообще не знаю. Локально украинских программ – может быть это вот, я боюсь соврать, как они правильно называются, это организации, которые предоставляют вот эти вот временные убежища уличные бетонные. Это всё, что я знаю... Ну, и какие-то мелкие частные инициативы каких-то инициативных групп из, допустим, Одессы, Черновцы, Николаев. Но глобальных организаций украинских я не знаю» (чоловік, 52 роки, переїхав до Швеції).

«Я, если честно, никогда не пересылала деньги таким фондам. Как-то не очень я им доверяю. Если там знаю человека, напрямую могу помочь» (жінка, 44 роки, переїхала до Норвегії).

«Знакомые мне подсказали по поводу Красного Креста и то, международного. Всё. Вот. Ну, что еще?» (чоловік, 45 років, переїхав до Миколаївської області).

Фонд розвитку громади Херсона «Захист» знав тільки один респондент. Він дав йому позитивну оцінку.

Ставлення до Росії, колабораціонізму та колаборантів

Серед респондентів не було жодного прихильника «русского мира», учасники фокус-груп негативно оцінили період російської окупації і заявили, що з радістю вітали звільнення Херсону. На перший погляд, більш менш єдина точка зору сформована і щодо колабораціонізму. Співробітництво із російськими окупантами однозначно засуджується. Але якщо підняти питання щодо покарання за колабораціонізм, тут проявляються дуже суттєві розбіжності у поглядах.

Перша позиція - це вимога досить жорстоких репресій, аж до смертної кари. Респонденти із такими поглядами вважають, що багато зрадників уникнули покарання, досі не потрапили до поля зору українських спецслужб і, на жаль, не були внесені до відповідних публічних списків:

“Вибачте, я би таких просто вбивала і мені б не було жалко” (жінка, 43 роки, Херсон).

“Зараз, де ці люди спокійно живуть, просто не працюють, я не знаю. Мені болить душа за це” (фраза в контексті розмови, що деякі колаборанти можуть уникнути покарання) (жінка, 41 рік, переїхала в Київську область)

Ця група респондентів вважає (і шкодує), що в Херсоні залишилося багато невиявлених колаборантів і загалом вважає, що зрадників дуже багато – зокрема, також в їхньому оточенні.

Натомість, інша частина учасників фокус-груп висловила думку, що особливої потреби у пошуку зрадників немає, оскільки всі, хто підтримував Росію, самі виїхали із Херсону разом із відступаючими окупаційними військами. Відповідно, в їхньому оточенні таких людей вже немає:

«Были такие люди. Они уехали. Не буду называть фамилии» (жінка, 34 роки, зараз живе в Миколаєві).

«Значит, когда пришла Россия, они поддерживали... согласились работать. Они получили паспорт российский. Они брали вот эту гуманитарку, деньги. И, в принципе, работали прямо на них. Потом, когда уже Херсон начали сдавать, они уехали на ту сторону и сейчас находятся где-то в Ростовской области. То есть, они полностью были целиком за Россию. Вот в этом виде, я думаю, что это и есть,

полный коллаборант... Они получили какой-то там жилищный сертификат. Купили квартиру по нему. Их там все устраивает. Они себе там работу подыскали. Они точно не возвращаются» (чоловік, 45 років, переїхав до Миколаївської області).

Власне, респонденти, на словах однаково засуджуючи колабораціонізм, по-різному визначили для себе, хто такі колаборанти. Для багатьох респондентів робота в магазинах чи в сфері життєзабезпечення міста під час окупації не підпадає під ознаки колабораціонізму і не має викликати засудження. Натомість, створення публічних списків із зрадниками деякі учасники фокус-груп засудили із тих міркувань, що туди можуть потрапити невинні люди:

«Это такие простые люди, как те же самые электрики, которые делали нам свет, если вдруг что. В магазинах люди тоже ж работали. Они ж не коллаборанты. Люди просто работали. Потому что не будешь работать, не будет денег. То, что гуманитарку прям раздавали, сначала этой гуманитаркой люди кидались, а потом, когда посидели, кушать нечего, да, у кого там работы нет, те ходили и брали. А чё делать? Вот. В принципе, я таких людей не осуждаю» (жінка, 34 роки, зараз живе в Миколаєві).

Деякі респонденти відмітили, що вони стикнулися із засудженням херсонців з боку мешканців інших регіонів України – під час безпосередньої зустрічі чи онлайн в соціальних мережах:

«Когда я читала в сетях, что «те, кто остались в Херсоне, вот вы предатели», было до глубины души обидно, потому что мы не были теми людьми и мы наоборот попадали в разные ситуации, поддерживали друг друга, и ни на какие контакты там с русскими не шли, и, наоборот, ждали наших солдат» (жінка, 45 років, переїхала до Німеччини).

Інформування

Основні джерела інформації

У структурі споживання інформації серед каналів з великим відривом лідирує Телеграм. Одна з респонденток відзначила: "Это 99%" (жінка, 46 років, Херсон).

Респонденти починають свій день, переглядаючи канали в Телеграмі, і закінчують його, прочитуючи стрічку:

Я подписана на всевозможные группы в Telegram. У меня утро начинается так – открывается и смотрится, где обстрел был, где какой район пострадал, как туда прилетело, как туда долетело, зачем " (жінка, 44 роки, переїхала до Норвегії).

З 18 учасників фокус-груп тільки одна людина (жінка, 59 років, Херсон) не користується Телеграмом для отримання інформації. Ця людина єдина також пожалілася, що перестали виходити друковані газети. Тих, хто ностальгує за міським телебаченням, дещо більше, проте в цілому традиційні ЗМІ та сайти, очевидно, уже здали свої позиції як головний канал інформації. Характерно, що респонденти, які знайомі з міськими сайтами, зазначали, що вони також мають дзеркала в Телеграмі. Тобто, наявність власного ТГ-каналу зараз є обов'язковою характеристикою інформаційного сайту.

Визнаючи роль Телеграму, потрібно зауважити, що майже всі учасники фокус-групи (15 з 18) були старшими за 40 років. Молодші люди активніше використовують Instagram, а наймолодші - Tik Tok. Цей факт знайшов своє підтвердження і в даному дослідженні. Інстаграм як канал інформації відзначила тільки одна респондентка - 34-річна жінка, яка зараз живе в Миколаєві.

Серед популярних каналів інформації були відзначені "Хуевый Херсон", "Труха Херсон", "Доброго вечора, ми з Херсону", вже згадані тг-канали Костянтина Риженка та "Херсон: Война без фейков", "Суспільне Херсон", «Николаевский Ванёк», тг-канал Віталія Кіма. З фб-груп - "Херсон днем и ночью". З сайтів - "Херсон мониторинг", "Суспільне Херсон", "Типичный Херсон".

Більш складним є питання про те, яку саме інформацію люди шукають на телеграм-каналах, міських сайтах, фейсбук-групах. Відповіді на ці запитання говорять скоріше про форму емоційної залежності, а не раціональні потреби у пошуку тієї чи іншої інформації.

"Ну, обычно, Интернет в поисковике «Новости. Херсон», захожу и читаю какие события у нас, что происходит... Я выборочно читаю как бы. У меня нет там именно определенных, чтоб на каком-то я сидел. Иногда, в Telegram могу зайти почитать новости те же самые" (чоловік, 52 роки, Херсон).

“Еще в Facebook смотрю, просматриваю группы, разные причем... И даже не столько новости читаю, сколько комментарии. Потому что в комментариях очень много информации можно узнать разной” (жінка, 44 роки, переїхала до Норвегії).

“Ну, раньше газета выходила, много всякой было информации интересной. Ну, я ж не всё там подряд. Так, что интересно прочитать” (жінка, 59 років, Херсон).

“Також підписана на «Николаевский Ванек». Також інформація така завжди – ну, можна йому вірити. Я не знаю, хто цей Ванек, але дуже мені подобається, як він все описує” (жінка, 43 роки, Херсон).

У респондентів не запитували, скільки часу вони витрачають на інформаційні канали, але, схоже, що чимало – особливо, якщо переглядати всі підряд коментарі незнайомих людей у випадкових групах.

Якої інформації не вистачає

Кожному учаснику фокус-групи задавалися запитання щодо бажаного формату корисного саме для нього сайту або каналу Херсона. Якщо узагальнити їхні вимоги, виявляється, що запит народу спрямований не стільки до ЗМІ, скільки до міської влади. Говорячи про те, що сайт має забезпечити зручний зворотній зв'язок з міською адміністрацією, вчасно публікувати всі оновлення щодо роботи офіційних установ, лікарів, магазинів, аптек, містити актуальну інформацію щодо розкладу руху автобусів і витрат міського бюджету, надавати юридичні консультації і звіти щодо роботи чиновників – респонденти насправді мають на увазі, що все це зробить за допомогою нового інформаційного каналу відкрита до народу влада, яка має час і комунікативні здібності для спілкування.

- *«Ну, наверное, куда уходит бюджет городской, кто будет возглавлять. Ну, мы, в принципе знаем это с каналов, но все равно хотелось бы какой-то потом более точной информации, чтобы нам как-то, какой-то отчет об этих делах был, чтоб мы его видели» (жінка, 45 років, переїхала до Німеччини).*
- *«Допустим, оставшемся, будет важна информация – где получить гуманитарную помощь, где купить продукты, где получить медицинскую помощь, где оформить документы. А для тех, кто выехал – важно там восстановление документов, дистанционное обучение детей в школе, потом реестр, допустим, пострадавших зданий, как туда подать информацию, как получить выплаты...»*
- *Элементарно, садик и школа. Вот я приехал с детьми. Одного мне надо отдать в садик, вторую надо отдать в школу. Куда я их поведу? В какую школу? В какой садик? Остались ли они? Если остались, то насколько они пригодны для использования в том качестве, в котором они будут заявлены? Медицина. Понятно, что специализированная клиника как клиника, то она возможно будет работать потому что это специализированная. А первичная – семейные врачи?*

Куда мне обратиться, вот ребенок заболел, куда мне обратиться, элементарно? Где мне получить элементарно медицинскую помощь?...

- *Если, скажем так, фронт отодвинется, да, тогда меня будет интересовать – насколько, скажем так, стал город доступнее в плане – вот хочу вернуться завтра, да, я хочу знать: ходят ли автобусы, есть ли подача воды, если свет, есть ли рабочие поликлиники. Вот если будет эта информация в режиме реального времени, да, вот запустилась поликлиника такая-то, запустили там такой-то маршрут, маршрут маршрутного такси или троллейбуса, вода там подается с 5 до 20» (чоловік, 52 роки, переїхав до Швеції).*
- *«Медицина, чтоб там была представлена, чтоб тоже может мы могли как-то заходить, забивать свои данные, получать свои данные. Как вот в «Дії». Анализы, какие-то прошлые там. Ну, хотя бы прививки. Вот для меня сейчас этот вопрос актуальный, по ребенку важно было бы. Мы с доктором с июля потеряли связь» (жінка, 41 рік, переїхала в Румунію).*

Характерно, декілька респондентів зауважили, що в умовах тотального домінування інформаційних повідомлень, що несуть негативні емоції, їм не вистачає позитивних новин. Запит на позитивні новини є цікавим сигналом, але ми не можемо з достовірністю підтвердити, що в умовах реального вибору між "поганими" і "хорошими" новинами люди будуть обирати останні:

«Какие-то планы на строительство, на восстановление Херсона, есть или нету? Вот эти вот положительные. То, что отрицательные – отрицательные мы чувствуем и мы увидим. Вот такой информации уже хочется. Положительной. И которая многообещающая» (чоловік, 70 років, переїхав до Швейцарії).

«Больше положительной хочется. Положительной. Потому что Херсон, мы понимаем, что передовая, но, чтоб что-нибудь положительное делалось» (жінка, 49 років, переїхала до Польщі).

Структура сайту

Якщо слідувати побажанням учасників фокус-груп, сайт має складатися із наступних розділів:

- *Актуальні новини, з виразною присутністю позитивних інформаційних повідомлень;*
- *Взаємодія з владою – інтерв'ю, звіти, плани, презентація зробленого;*
- *Довідкова інформація, яка швидко оновлюється у випадку внесення змін (розклад руху автобусів, контакти офіційних установ, працюючих аптек, лікарень та лікарів і т.д.);*
- *Консультації – як юридичні, так і довідкові з можливістю спрямувати до конкретного спеціаліста, наприклад, лікаря;*
- *Гуманітарні місії – благодійна допомога, інформація як для отримувачів, так і для тих, хто сам бажає допомогти;*

- *Громадські ініціативи – суспільні обговорення, дискусії, петиції;*
- *Відбудова Херсона – повідомлення про те, що робиться для відродження міста, а також ініціативи, спрямовані на залучення громадян у відбудові обласного центру.*

Допомога у відбудові

Респонденти готові брати участь у громадській діяльності. Вони уявляють її у двох формах. Перша - допомога в ліквідації наслідків обстрілів та в благоустрою міста:

«Сажали бы деревья, убирали мусор там или я не знаю. Это моя посильная помощь, рада была бы такое делать» (жінка, 44 роки, переїхала до Норвегії).

Друга форма - участь у громадських дискусіях, місцевих референдумах чи інших формах волевиявлення:

“Если какая-то инициатива будет, вот, в виде петиций, хотелось бы, чтобы выставляли, может быть даже вот на вот этом сайте, на вот этом информационном ресурсе новом. И чтобы максимальное количество херсонцев, особенно те, которые планируют вернуться, они могли принимать вот как бы таким путем свое участие” (жінка, 41 рік, переїхала в Румунію).

“Опросники чтобы были как, например, в «Дії»... Более того, я как дизайнер интерьера, могла бы помочь. Например, предложить свои проекты. Так сказать, внести свою лепту, даже за бесплатно, только дайте работу или возможность” (жінка, 25 років, переїхала в Одесу).

“Хотілося б зазвичай приймати участь в громадському житті, саме приймаючи якісь рішення” (чоловік, 43 роки, переїхав в Одеську область).

Громадська дискусія щодо перейменування вулиць

Питання перейменування вулиць Херсона має всі шанси перетворитись на цікаву дискусію, оскільки мешканці міста дотримуються різних поглядів на проблему.

Зокрема, на фокус-групах лунали пропозиції тотального перейменування всього, що натякає на російську історію та культуру:

“Що б я хотів бачити в Херсоні відбудованому? Справедливо названі вулиці. Тобто, по праву, яку вони мають назву. Наприклад, хто такий Херсону Ємельян Пугачов? Чого у нас його іменем названа вулиця?” (чоловік, 43 роки, переїхав в Одеську область).

Водночас, є ставлення до певних персонажів (Потьомкін, Суворов, Ушаков) не як до діячів російської історії, а як до батьків-засновників міста. Були навіть висловлені такі фрази, як "наш фельдмаршал" (щодо Суворова):

“Я б залишила їх. А чому? Тому що ми всі звикли до цих назв, ми знаємо, що це за люди, яке значення вони для нашого міста зробили. І, я думаю, тут уже судити, ким вони були по національності, то мабуть трішки неправильно. Все-таки, вони розвивали наше місто і якби не вони, то можливо, його б і не було” (жінка, 41 рік, переїхала в Київську область).

Насамкінець, деякі респонденти відчують роздратування щодо реалізації політики пам'яті. Вони вказують на те, що вулиці перейменовують давно, але рівень добробуту населення не зростає. Також існують особисті стереотипи, наприклад, деякі з респондентів пропонують перейменувати вулицю Суворова, а залишити Ушакова (жінка, 49 років, переїхала до Польщі). Однак найголовніше полягає в тому, що у всіх респондентів вже є думка з цього приводу і вони готові її висловлювати.

Вимушені переселенці та мігранти

Незважаючи на фактичну розірваність херсонської міської громади, вона продовжує жити в єдиному інформаційному полі. Фокус-групи не виявили великих відмінностей в інформованості щодо міських подій між тими, що виїхали і тими, що залишилися. Спільні сюжети в обговоренні були характерні навіть для таких наочних тем, які потребують особистої присутності на місці, як відкриті або закриті аптеки та магазини, робота пунктів видачі гуманітарної допомоги, не кажучи вже про загальноміські новини (обстріли, дії або бездіяльність влади).

Всі ВПО зауважували, що вони на щоденному контакті зі своїми друзями та родичами в Херсоні. Схоже, що немає також кореляції між виїздом з Херсона та рівнем залученості до міських новин.

З усіх учасників фокус-груп тільки один емігрант заявив, що він не бажає отримувати жодної інформації про Херсон – при цьому він сам підписаний на Костянтина Риженка, «Херсон: Війна без фейків», «Суспільне Херсон», «Вгору», ще декілька каналів, а також дивиться міські новини на YouTube, причому назви цих джерел інформації може перерахувати легко і чітко.

Емоційний зв'язок з містом у вимушених переселенців дуже сильний. Всі говорять про своє бажання повернутися додому і стверджують, що подібних настроїв дотримуються всі їх знайомі жителі Херсона.

Водночас, розмірковуючи гіпотетично, респонденти визнають, що відмова від повернення додому для деякого може бути цілком реальною перспективою:

«Многие здесь «пустят корни». Кто-то выйдет замуж, кто-то там просто решит остаться, у кого-то дети там пойдут учиться там и всё такое прочее» (жінка, 44 роки, переїхала до Норвегії).

Але наразі в розмовах із мігрантами немає жодних ознак того, що вони успішно адаптуються в новому середовищі. Зміна звичного способу життя, проблеми зі здоров'ям, тривога, борги по комуналці, невиплачені кредити, відсутність зрозумілих планів та життєвих перспектив, бідність, страх смерті - ці та інші подібні теми постійно лунали в ході обговорень з тими, хто поселився в інших країнах Європи:

“И как из этого выкручиваться, я, честно говоря, даже и близко не знаю” (чоловік, 52 роки, переїхав до Швеції).

“Я не могу представить себе просто будущее. Всё. Вот живу так пока – одним днем и всё...” (жінка, 44 роки, переїхала до Норвегії).

“Я Вам скажу, что, да, действительно, мы в Херсоне жили намного лучше, чем здесь в Швейцарии” (чоловік, 70 років, переїхав до Швейцарії).

“В Херсоне я могла с семьей пойти в кафе, в выходные на “Фабрику”. Здесь такого я не могу позволить, хотя Европа” (жінка, 49 років, переїхала до Польщі).

Звичайно, рішення про повернення буде пов'язане з прагматичними факторами - це, передусім, питання безпеки та наявності робочих місць у Херсоні.

«Да, я хочу вернуться. Но, когда включается мозг, ты понимаешь, все мы знаем, что сейчас происходит с Херсоном – его просто там сумасшедшие обстреливают. Я просто не представляю, как вот, ну, вот уже закончилась война, вот вернулась я в Херсон, я не знаю, что там можно будет делать: там же сейчас разруха, там... что там будет работать» (жінка, 44 роки, переїхала до Норвегії).